

Fig. 1. Præstegårdens vestre længe, nedrevet omkring 1950. T.v. lidt af stuehuset, i baggrunden kirken. Hugo Matthiessen fot. 1949. – *Demolished wing of parsonage, church in background.*

ASTRUP KIRKE

NING HERRED

Før domkapitlets ophævelse var kirken underlagt ærkedegnens tilsyn¹ (om denne visitationsret, se s. 1367), hvilket formentlig har været et levn af den middelalderlige ordning. Ifølge Ning Herredsbog² tilhørte kirken 1661 den retslærde filolog, professor Henrik Ernst. Ved skøde af 15. juni 1686³ solgte kongen kirken til major Jørgen Rantzau til Krenkerup. 1689⁴ erhvervedes den af admiral Jens Rodsteen til Rodsteenseje (jfr. klokke), i hvis slægt den i hovedsagen forblev indtil 1777. 1706⁵ overgik kirken til datteren Dorothea Rodsteen og hendes mand Henrik Bielke. Året efter⁶ erhvervedes den af justitsråd Bendix Lassen til Åkær, hvorefter den gik tilbage til Jens Rodsteens anden datter Øllegaard, gift med Frederik Christian Rantzau til Rodsteenseje og

Kanne. 1721⁷ erhvervedes kirken af Palle Iver Christensen Lyngby, ejer af Ingerslev mølle i Tiset sogn, men gik 1728⁸ tilbage til Øllegaard Rodsteen og 1736⁹ videre til sønnen løjtnant Frantz Rantzau Kanne. Ved hans død 1768¹⁰ tilfaldt kirken søsterdatteren Øllegaard Rodsteen Sehested, gift med den senere stiftsamtmand Ditlev Pentz (jfr. oblatæske, sygesæt). 1768 fik Kanne navnet Rantzausgave, og 1777¹¹ solgte Pentz det meste af gårdens gods, deriblandt Astrup kirke, som købtes af sognets præst Christen Begtrup (jfr. ombygning, prædikestolsalter m.m.). Efter hans død erhvervedes kirken 1809¹² af Peter Herschend til Herschendsgave, der 1812¹³ indledte kirkens afhændelse til tiendeyderne. Kaldsretten var 1796¹⁴ afstået til kongen. Selveje fra 1. januar 1912.

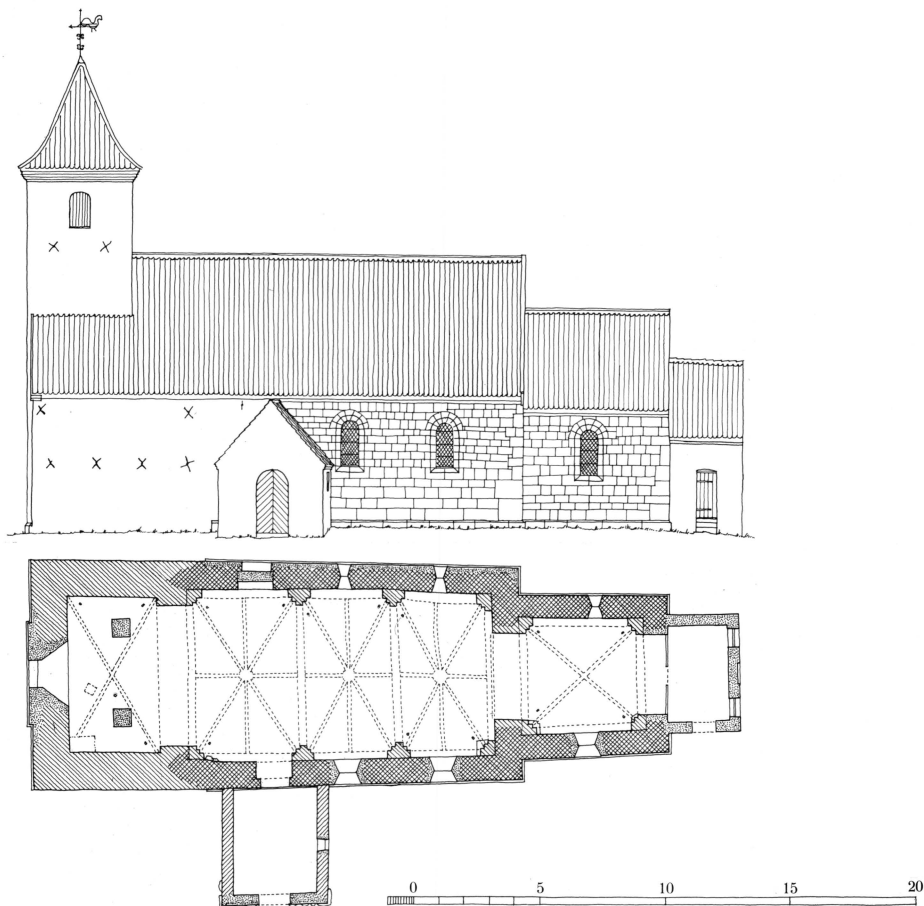

Fig. 2. Plan og sydside 1:300. Tegnet af KdeFL efter Jens Hougaard og Jørgen Viemose 1971 og H. P. Holm Nielsen 1968. – *Plan and elevation 1:300.*

I den oprindelige landsby, hvis spredtliggende gårde ordner sig langs den øst-vest-gående vej (fig. 27), er kirken lagt på en højning, der mest markant på nord- og vestsiden går over i det bakkede landskab, således at bygningen er synlig viden om. Som kirkegårds nabo mod øst er bevaret stuehuset af sognepræsten, konsistorialråd Begtrupps i sin tid bemærkelsesværdige, firlængede anlæg, der med en i Østjylland enestående have blev opført i årene efter 1770.

Den rektangulære kirkegård, der 1865-67¹⁵ blev planeret og 1891-94¹⁶ udvidedes mod vest og nord ud til byvejen, hegnes på sydsidens vestre del af en hvidkalket og teglhængt mur, der opførtes 1914 som afløsning af et gærde; hegnetts østre del udgøres fortsat af kampesten. Ved den nævnte udvidelse sløjfedes de flere gange omsatte stengærder i vest og nord, hvor-

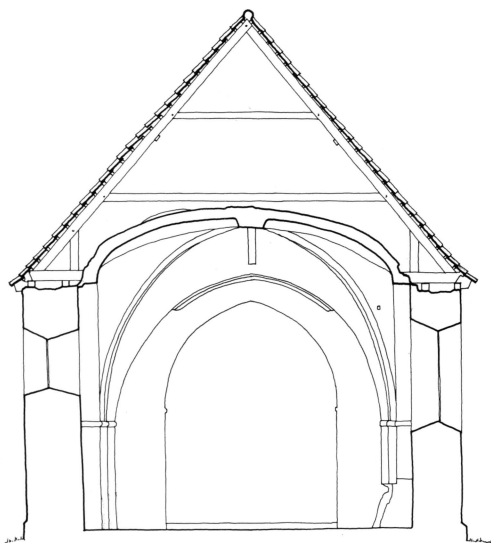

Fig. 3. Tværsnit i skibet 1:150. Målt af Jens Hougaard og Jørgen Viemose 1971, tegnet af KdeFL 1984. – *Section through nave 1:150.*

Fig. 4. Kirken set fra nord. KdeFL fot. 1984. - Church seen from north.

efter området på disse sider kantes med hække og lindetræer. Mod øst løber et lavt hækkronet markstensdige i skellet til præstegården, hvis vestre længe, der senest rummede forpagterboligen, dannede hegn, indtil den blev nedrevet omkring 1950. Hovedindgangen, der sidder i sydsidens mur, er samtidig med denne og består af port og låge med smedjærnsfløje mellem refendfugede piller med støbt afdækning. Østligt i nordsiden er en stakitlåge for fodgængere og i østdiget en åbning til præstegården.

I kirkegårdens sydvestre hjørne opførtes omkring 1910 et teglhængt og hvidkalket, nylig istandsat *ligkapel* i periodens nyromanske stilformer. †Materialhus byggedes 1879¹⁷ og ønskedes flyttet 1894.¹⁵ Efter at et i 1880'erne¹⁵ etableret brolagt *fortov* er fjernet, gror græsset op til kirkens mure.

Kirken består af kor og skib, antagelig fra slutningen af 1100'erne og overhvalvet i senmiddelalderen. Hertil er i tiden omkring år 1500 føjet et tårn, hvis underdel er bevaret, samt vistnok også et våbenhus foran syddøren. Omkring 1780 opførtes det nuværende tårn og i øst et sakristi. Orienteringen er næsten solret.

Bygningens oprindelige dele, kor og skib, er på en skråkantsokkel opført af fornemt tildannede *granitkvadre*, hvoraf adskillige hjørneblokke har betydelige dimensioner. På de omsatte facader bemærkes intet forbandt mellem de to bygningsafsnit. Indvendig er murene udført med lagvis lagte marksten og kvaderridsede på den udglattede mørtel.

Døre og vinduer. Begge portaler, hvor soklen føres igennem som trinsten, er bevaret, den nordre tilmuret, den søndre i brug. Det er bemærkelsesværdigt, at åbningerne ikke sidder lige over for hinanden. Nordportalen, hvis blanding efter henstilling 1886¹⁸ fra V. Th. Walther flyttedes fra facaden og ind til anslagsfalsen, er en enkel, 217 cm høj, 118 cm bred åbning, overdækket med kilestensstik, der står på profilerede kragsten (s. 2127, fig. 4). På siden mod åbningen er begge dekoreret med buerække (fig. 10), hvilket navnlig i området syd for Århus er et udbredt motiv.¹⁹ Sydportalen, der måler 211x117 cm og indvendig er rundbuet, er i facaden (fig. 6-9) opbygget med store, reliefsmykkede karmsten, hvorover forløber et almindeligt kvaderskifte under de profi-

Fig. 5. Kirken set fra sydøst. NE fot. 1980. - Church seen from south-east.

lerede vederlagsblokke (s. 2127, fig. 7). Det vulstkantede, 72 cm høje *tympanon* af rødlig granit er smykket med to modstillede løver, der vender sig mod en lille, kronet menneskeskikkelse (Kristus?), som svæver mellem dyrenes hoveder og har faet sin ene hånd i flaben på den ene afløverne, der samtidig bider ham i de bøjede ben.

Hver af karmstenene, der er af blågrå granit, er på facadesiden inden for en ramme udfyldt med en løve, der står på bagbenene og vender front mod døren. Begge dyr har duskede haler, hvoraf den østre er ført mellem bagbenene og bag om kroppen, hvor den ligesom tympanonløvernes haler ender i en kvist med blade. Arealet mellem relieffets ramme og dyret er i vest udfyldt med halens karakteristiske, vegetabiliske kvast, mens stenens planhugne flade²⁰ er efterladt i øst. En bladdusk danner afslutning på den vestre løves langt udragende tunge, mens begge dyrs manker og øjne er let markeret med indristede streger.

Ved sin dobbelte løvfremstilling, såvel på karmstenene som på tympanon, der er nært beslægtet med det i Malling (s. 2311), er portalen i

Astrup i udpræget grad repræsentant for den gruppe løveportaler, der udmærker Århus stift.²¹

Oprindelig har der utvivlsomt siddet tre vinduer i koret og fire i skibet; nordsidens tre er bevaret og genåbnet, det i koret som det første 1893.¹⁶ Indvendig er alle udført med kvadersatte hjørner og rektangulære, monolitte overdækninger (fig. 11); en sådan ligger desuden på kirkegården. Foruden almindelige bygningsblokke findes her tillige en afbrudt, profileret, 28 cm høj kvader (s. 2127, fig. 5), der ved sin buerækkedekoration er beslægtet med ovennævnte vederlagssten i nordportalen og kan antages at stamme fra den oprindelige korbue.

Ændringer og tilføjelser. Ifølge de kalkmalede bispevåbener og indskriften over korbuen er en væsentlig del af de suppleringer og forandringer, som har bestemt bygningens nuværende karakter, gennemført før 1511. Indbygningen af hvælv er måske begyndt i koret, og som det tilsyneladende yngste led er der til kirkens vestgavl føjet et med skibet jævnbredt tårn. Muligvis er der også, endnu før reformationen, blevet rejst et våbenhus foran syddøren.

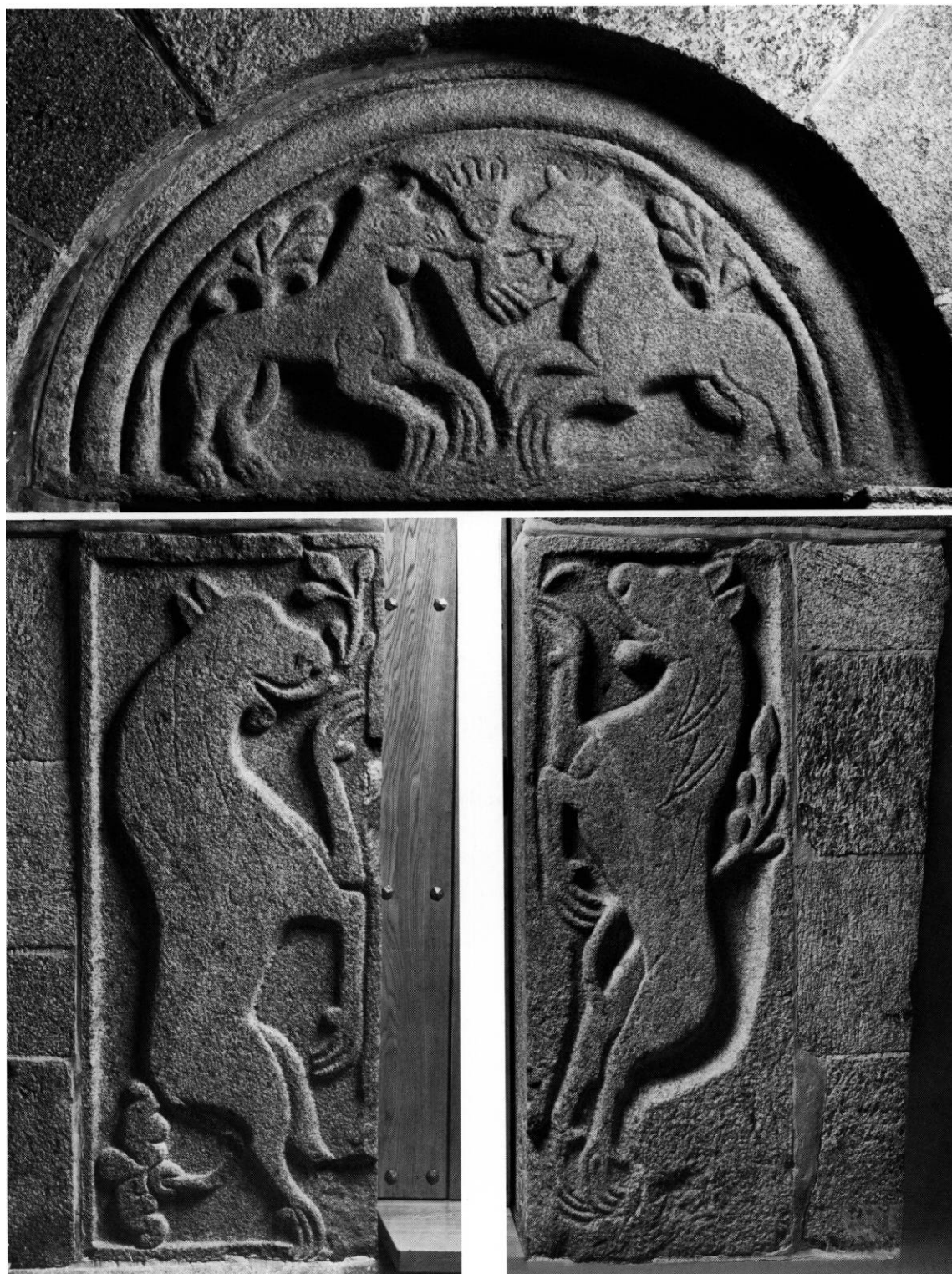

Fig. 6-8. Syddørens tympanon og karmsten (s. 2341). NE fot. 1980. - *Tympanum and casing stones of south portal (cf. fig. 9).*

Fig. 9. Sydportal (s. 2341). NE fot. 1980. - *South portal*

Overhvælvingen er udført på den i Århusområdet vanlige måde, dvs. med falsede vægpiller, svagt udkraget, rundet skifte som vederlagsmarkering samt skjold- og gjordbuer, der er helsten brede. Afvigende fra det normale mønster er, at skibets tre fag er ottedelte og ikke simple krydshvælv. Kragbåndene i den spidsbuede koråbning er muret i fortsættelse af vederlagsskifterne på de nærmeststående hjørnepiller i koret, hvorfor hvælvene i dette bygningsafsnit og triumfbuens udvidelse kan have udgjort to punkter på samme moderniseringsprogram. Udformningen af skibets østre hjør-

nepiller godtgør, at der på tidspunktet for deres opførelse stod *†sidealtre* ved korvæggen (jfr. fig. 12).

Et *tårn* er i samme senmiddelalderlige periode føjet til kirkens vestgavl. I forbindelse med en omfattende ommuring af langsidernes vestender etableredes den meget brede, svagt spidsbuede arkade, der sætter tårnrummet i forbindelse med skibet. Tårnet, af hvis østmur en rest af rå kamp er bevaret på skibets loft, synes at være blevet fuldført og at have haft gavle i øst og vest, at dømme efter omtale først i 1700'rne.²² Siden er det reduceret til den eksi-

sterende underdel, der ved opførelsen af det nuværende tårn blev kraftigt ændret. Materialet er munkesten iblandet granitkvadre, der utvivlsomt stammer fra skibets gavl, og som på sydsiden er benyttet op til 280 cm over terræn, på nordsiden blot til tre skifter over sylden samt til seks bælte højere oppe i facaden. På vestsiden forløber en skråkantsokkel, hvortil antagelig er anvendt kvadrene fra skibets gavl, men dispositionen er forandret ved opførelsen af det eksisterende tårn. Indermurene er udført med marksten og indeholder teglstumper og småsten, som er indtrykket i den udglattede fugemørtel. Tårnrummet, der formodentlig fra begyndelsen har haft et vestvindue, overdækkes med krydshvælv, der hviler på forlæg i væggene. I den søndre kappe, hvor adgangen til loftet i dag er placeret, findes tillige et klokkereshul. I vestkappen en lille lem.

Våbenhuset foran kirkens syddør, der nævnes 1702²² som forfaldent, er på en markstenssyld rejst af munkesten og antagelig senmiddelalderligt i sin oprindelse; den prunkløse bygning præges dog af reparationer og ændringer i en sådan grad, at en nærmere bestemmelse ikke er mulig.

Af *eftermiddelalderlige tildragelser* før den store ombygning omkring 1780 omtales i de skriftlige kilder kun, at kronens del af korntienden 1579 og 1582²³ bevilgedes til kirkens bygning, der åbenbart har haft denne ekstraordinære bi-stand behov.

Efter at have siddet en halv snes år som stedets præst og have påbegyndt Astrup præstegårds fuldstændige fornyelse, fik Christen Begtrup 1777 skøde på kirken, og utvivlsomt under indflydelse af, hvad der i de samme år foregik i adskillige nabosogne, indledte han et betydeligt byggeri ved sin kirke. Hovedbestanddelene i dette arbejde, der knap nævnes i kilderne,²⁴ var tilføjelse af sakristi ved korets østgavl, opførelse af et tårn over kirkens vestende samt formentlig en gennemgribende istandsættelse af våbenhuset.

Sakristiet er en enkel, teglhængt bygning af små sten på et bindigt skifte af granitkvadre; østgavlen indeholder et par rektangulære, små-

Fig. 10. Nordportalens vestre kragbånd (s. 2341). NE fot. 1980. - *The west string course of north portal.*

rudede vinduer, anbragt til hver side for en rektangulær blænding. En fladbuget dør i syd giver adgang udefra til det spartanske rum, der har trægulv og træloft; sidstnævnte pudset i en periode efter 1882.¹⁷ En gennembrydning af korgavlen, i dag delvis lukket med en let væg, sætter sakristiet i forbindelse med kirkerummet, hvor Begtrup samtidig lod indrette prædikestolsalter. Sakristiets og korets taggavle om- muret 1877.¹⁵

Det kultiverede *tårn*, der kan antages at have dannet forbillede for tårnene i Beder (s. 2290) og Malling (s. 2318), er rejst over de ommurede rester af sin senmiddelalderlige forgænger. Det har næsten kvadratisk grundrids, og vestsiden markerer sig med et halvsstens fremspring på kirkens gavl. Her er med jernbogstaver i et par vandrette blændinger over hinanden anbragt initialerne for bygherren og hans hustru, Anna Elisabeth Scheebye: CB . AE (sammen- skrevet) S og (nederst) årstallet 1780.

Tårnet, der er bygget med røde flensborgsten, bæres i øst af et par murede piller i tårn-

Fig. 11. Oprindeligt, omkring 1900 genåbnet vindue med kvadersatte sider, i skibets nordmur, østligste fag (s. 2342). KdeFL fot. 1971. - *Window in the north wall of nave, reopened in recent times. Photographed during restoration.*

Fig. 12. Skibets sydøstre hjørnepiller med rest af sidealter (s. 2344). På triumfmuren (t.v.) parti med kvaderridsning (s. 2341). KdeFL fot. 1971. - *Vault-bearing pillar in south-east corner of nave, during restoration.*

rummet og løfter sig over skibets tagflader med en mellemetage, der har en lille lyslug i nord, og herover klokkestokværket, hvor der mod hvert verdenshjørne sidder et næsten rundbuet glamhul. Over en fire skifter høj, profileret gesims løfter sig et opskalket pyramidespir.

Det prunkløse *våbenhus* har på langsiderne en gesims af udkragede skifter og må være gennemgribende istandsat i Begtrups periode. Indgangsåbningen i den tilsyneladende helt fornyede gavl indeholdt et vindue i rundbuen over døren indtil 1897,²⁵ da der i stedet indsattes et nyt vindue i bygningens østmur.

I løbet af de sidste årtier af 1800'rne¹⁶ blev kalken banket af kirkens kvaderfacader, fugerne gjort runde og fremstående med cement, og skibets østgavl ommuredes. Det var samtidig tanken at udvide de ældre, udvendigt faldede vinduer og fastholde den spidsbuede form, men V. Th. Walther, der fik sagen til udtalelse, anbefalede¹⁸ rundbuede åbninger som bedre passende til kirkens stil, ligesom han gik ind for bevarelse af sugfjælene.

Gulvet, der i begyndelsen af 1700'rne²² meldes brøstfældigt, bestod 1862 af lyse mursten, der 1854²⁶ var fornyet i mandsstolene. Ved en indvendig istandsættelse omkring århundredskiftet,¹⁶ da tre trækbjælker blev fjernet i skibet, fornyedes gulvet med lyse og mørke fliser; 1909¹⁶ udstrakt til våbenhuset, mens der blev lagt træ i stolestaderne. Smågenstande fra fylden under korgulvet og i nordmuren er 1971 fremdraget under istandsættelsesarbejder; fundene, der nu er i NM (inv.nr. 383-98/1972), indeholder bl.a. blyslugger og rudeglas (jfr. s. 2347).

Tagværkerne, der næsten fuldstændigt fornyedes 1910-11,¹⁵ er overalt af fyr.

Opvarmning kom på tale 1894, og året efter opstilledes et apparat i skibets nordøstre hjørne. Elektrisk varme 1952.

Efter en hovedistandsættelse 1971 ved H. P. Holm Nielsen står kirken i dag hvidkalket inde og ude med undtagelse af koret og skibets kvadersatte facader. Tagene, der 1702²² bestod dels af tagsten, dels af bly, er overalt teglhæng-

te med brunmalede vindskeder og sugfjæl. Gulvene er lagt med gule sten på fladen, mens der er brædder i stolestaderne. Gråmalet træloft i sakristiet. Våbenhusets loft afumalet træ er af hensyn til portalen sømmet på spær og hanebånd. En hvidmalet trætrappe i tårnrummet giver adgang til loftet. Jernvinduerne i skibets og korets sydside er rundbuede og sidder i rundbuede åbninger, der er smigede til begge sider; det store vindue i vest har indvendig en meget bred smig.

Vindfløj med årstallet 1782 i hane over to voutbøjler på jernstang.

(†) *Glasmaleri*. I forbindelse med hovedindsættelsen 1971f. blev der i koret fundet otte stykker romansk *vinduesglas, hvoraf de fire har rødbrun bemaling. Fem stykker er afklart, let grønligt glas, det ene med et malet draperi (fig. 13), hvis konturstreger er tegnet med et tykt lag uigennemsigtig maling, der fremhæves af en halvgennemsigtig skyggetegning. Desuden fandtes tre stykker gennemfarvet glas, det ene grønt, de to andre rødgult. Motivet på den antagelig oprindelig kvadratiske rude (fig. 14) er udskrabet i et dækkende og helt uigennemsigtigt lag maling. Stykkerne nu i Nationalmuseet (inv.nr. D391-398/1972).

KALKMALERIER

I alle kirkens hvælv findes sengotiske dekorationer af Århusegnens vanlige, lette karakter, dateret 1511 ved en indskrift på skjoldbuen i skibets østfag og således udført i biskop Niels Clausens funktionsperiode, hvilket markeres ved hans våben, der er malet ikke mindre end tre forskellige steder.

Spor af dekorationerne på kirkens hvælv og vægge fremkom ved hvidtearbejde 1901. Den ovennævnte indskrift og hele udsmykningen i skibets østhvælv blev det følgende år afdækket af Eigil Rothe, og ribbedekorationer af tilsvarende art blev nymalet i kirkens øvrige fag. 1952 foretog Harald Borre en genrestaurering. 1971 gav en afbankning af kirkens hvælv og vægge anledning til en større undersøgelse med

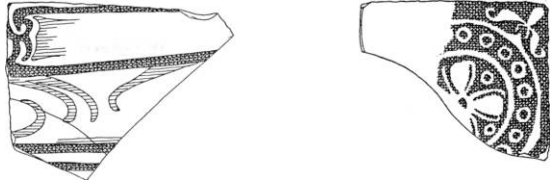

Fig. 13-14. Bemalede, romanske *vinduesglas, fundet i koret, nu i Nationalmuseet. Tegning af Birgit Als Hansen 1:2 (s. 2347). - *Pieces of Romanesque stained glass, found 1912 in the chancel.*

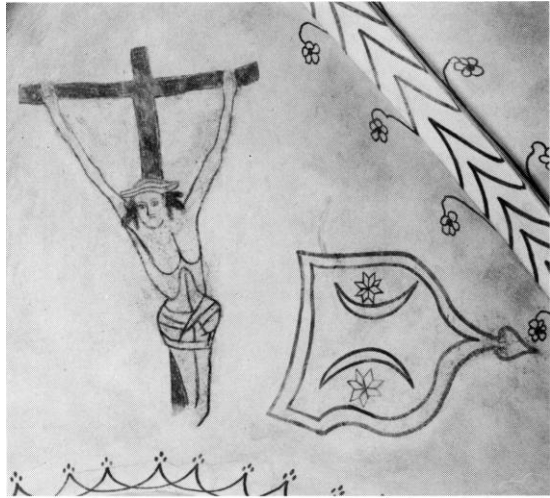

Fig. 15. Kalkmalet Kristusfigur og biskop Niels Clausens våben, fra 1511, på korets østkappe (s. 2348). NE fot. 1980. - *Wall-painting of Christ and the coat of arms of Bishop Niels Clausen, 1511, east severy of chancel.*

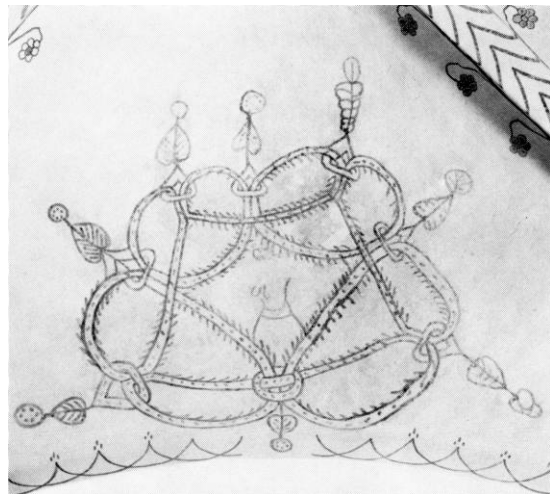

Fig. 16. Kalkmalet båndornament fra 1511, på korets sydkappe (s. 2348) NE fot. 1980. - *Wall-painting of strapwork from 1511, on south severy of chancel.*

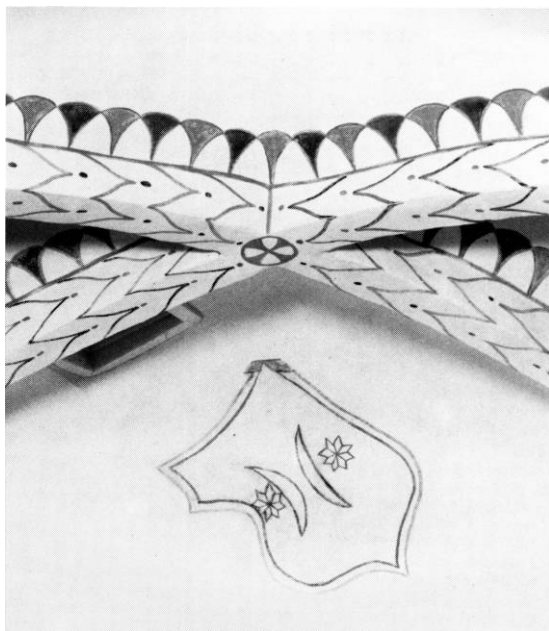

Fig. 17. Kalkmalet dekoration fra 1511 i tårnhvælvets vestkappe. Våben for biskop Niels Clausen (s. 2348). NE fot. 1980. - *Wall-painting from 1511 in west severy of tower vaulting. Armorial bearings of Bishop Niels Clausen.*

afdækning af ikke tidligere fundne dekorationer på hvælvene. De sporadiske rester af samtidige eller noget yngre kalkmalerier blev overkalket bortset fra et par indvielseskors. - Endnu 1768 var hvælvmaalerierne ikke kalket over, idet Danske Atlas²⁷ omtaler, at kirken »inden i (havde) gammeldags malede hvælvinger«.

I koret findes dekorationer i tre af kapperne: Midt i østkappen (fig. 15) den *Korsfæstede*,²⁸ en primitiv konturtegning i sort, på rødbrunt kors, af samme karakter som i domkirkens midtskib (s. 433); ved siden heraf en ret ubehjælpelig gengivelse af biskop Niels Clausens våben. På buen herunder blev både i 1901 og 1971 iagttaget rester af en latinsk *†indskrift* med minuskier, der syntes at henvise til Kristusfiguren: »mor[tu]s p[ro] [n]o[bis](?) (død for os?).²⁹ I sydkappen ses et båndformet, sammenslynget ornament (fig. 16) ophængt i otte hjerteformede løkker endende i blade (jfr. domkirken s. 432 med fig. 229). I nordkappen en sjuaket tegnet vase med prikblomster samt omkring et spygat en lille fantasifigur.

I *skibets* østhvælv ses på buen mod triumfvæggen en dansk *indskrift* med rødmalede minuskier, hvert bogstav spinkelt konturtegnet med hvidt og sort: »ano d(omi)ni mdxi thene gerni(n)g vorde giorth iher per nielsens tid - then tid han var sogenprest i ast[r]op ano d(omi)ni mdx primo«³⁰ (dvs. 1511). Indskriften afbrydes midtpå af et *Kristushoved* med korsglorie (fig. 18), hvorpå den østre hvælvribbe synes at hvile. Denne fremstilling af Kristi ansigt, et såkaldt Veronica-billede, har muligvis tjent som centrum for andagt og bøn, der kunne give den bedende aflad.³¹ På kapperne ovenover er malet *to våbener* (fig. 18), mod syd Niels Clausens, med bispestav og mitra,³² mod nord et kronet våben med tre gulmalede, heraldiske liljer. Både krone og placering refererer til en person, der er fornemmere end biskoppen, måske jomfru Maria, der ofte symboliseres ved en lilje.³³ Et bomærke ses ved siden af Kristushovedet, et andet i sydøstre kappe (malernes eller kirkeværgernes?). - I midtfagets nordkappe er omkring to spygatter malet henholdsvis tovtavsringe og stjerneblade.

I *tårnets* vestkappe er midtfor malet et *våben* for Niels Clausen (fig. 17), svarende til korets.

Farverne på udsmykningen i kapperne er i hovedsagen rødbrunt og gråsort ligesom på hvælvenes buer og ribber. Skjold- og gjordbuer ledsages overalt af krydsende rundbuer med prikker over spidserne, hvorimod buernes underside og ribberne har varierede motiver: Skaktavl på gjordbuen mellem skibets to østligste fag, konturerede firkløver mellem 2. og 3. fag. Ribbebemalingen er i koret stregtegnede siksak, ledsaget af fembladsblomster på kapperne, i skibet brede sparrer og i tårnet stregtegnede siksak med prik, på kapperne ledsaget af en omvendt krydsende buefrise, hvis vekslende farver i buesviklerne danner et vifteornament (jfr. Fårup, s. 1889). I hvælvtoppene forskellige små passerrosetter, i skibets østfag en strålesol.

To indvielseskors, røde på hvid bund, er malet på nordvæggen i henholdsvis skibets midtfag og i tårnet, det førstnævnte et hjulkors, det andet et Georgskors.

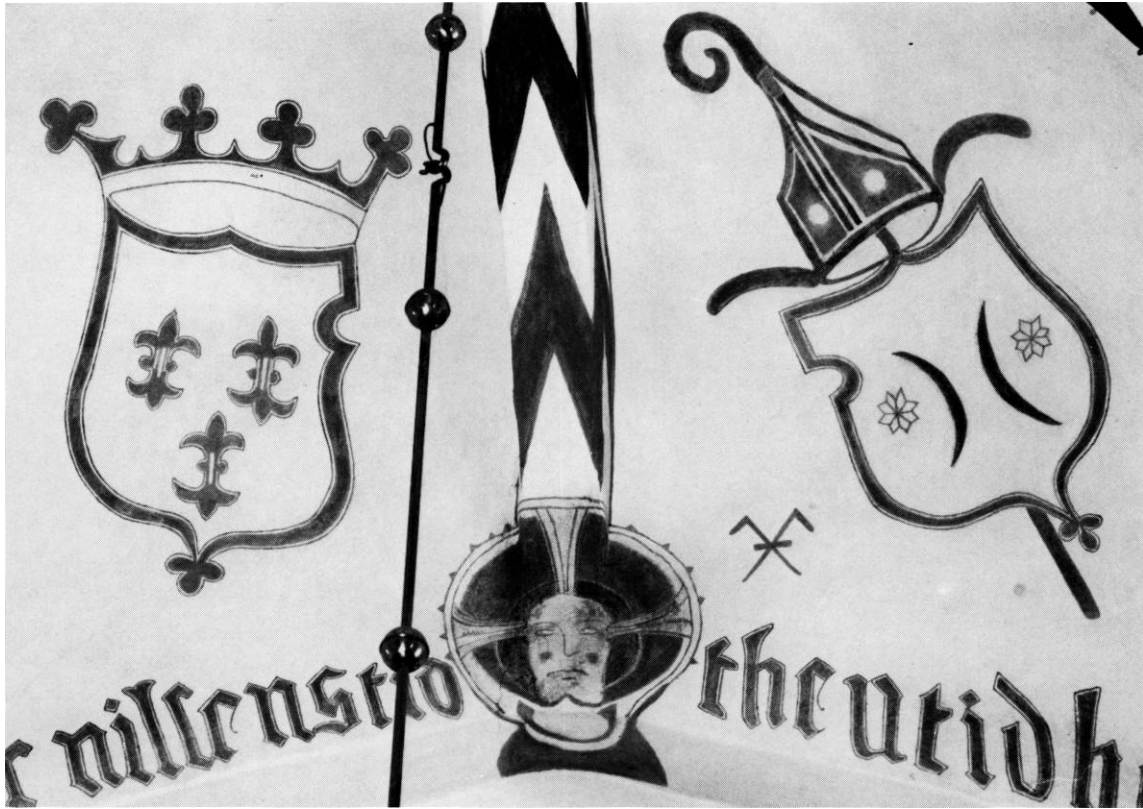

Fig. 18. Kalkmaleri fra 1511 på østkapperne i skibets østfag. Våben for Jomfru Maria(?) og biskop Niels Clausen samt »Veronica-billede« (s. 2348). NE fot. 1980. - Wall-painting from 1511 on east severies in east bay of nave. Armorial bearings of the Virgin Mary(?) and Bishop Niels Clausen together with »Veronica«.

En *indskrift*, formodentlig fra 1573, på skibets østligste skjoldbue i nord, under vederlaget, er malet med røde versaler under et bomærke: »Henricvs Stephani Horsnetianvs 73« (Henrik Steffensen fra Horsens [15]73).

†*Kalkmalerier*. Allerede Eigil Rothe havde på væggene iagttaget rester »af en tilsyneladende noget ældre dekoration, som fuldstændig var faldet af«, og i 1971 konstateredes spredte fragmenter, men tilsyneladende fra 1500'ernes senere del. En rødbrun ornamentik bestående af skablonerede blomster, undertiden kombineret med større rankeslyng, blev fundet på sydvæggen i skibets to østligste fag samt på nordvæggen i det vestligste. På sydvæggen i østfaget var tegnet et vistnok glorieprydet hoved tilhørende en person, der syntes at læse i en bog, og på midtfagets nordvæg sås rester af figurer ved et bord dækket med en folderig dug; farverne var

sort, lysgrønt og gult. Alt inden for en dodenkoprød indramning. På nordvæggen i vestfaget fandtes vest for døren, hvor skibets vestgavl var brudt af, en sortteget figur indflettet i ranker.

Rester af en dansk minuskel*indskrift*, hvoraf kun slutningsordet »gøre« kunne tydes, fandt Eigil Rothe på triumfvæggens vestside, syd for korbuen og fortsættende på undersiden af buen. Måske afslutningen på den oven for cite-rede, bevarede indskrift vedrørende sognepræsten?³⁴

Fra o. 1805 stammede en dekoration på en tilmuring af norddørens nedre del. Her var i to-tre grå nuancer imiteret en *kvaderhugget sokkel* for en buste,¹⁵ som sognepræst Christen Begtrup lod opstille over sin første hustru, Anna Elisabeth Scheebye.³⁵ Fjernet endnu i præstens levetid.¹⁵

Fig. 19. Altartavle 1857, med malerier af Iver Frederik Dresler (s. 2350). NE fot. 1980. - *Altarpiece 1857 with paintings by Iver Frederik Dresler.*

INVENTAR

Oversigt. Det beskedne inventar er i hovedsagen af nyere dato: Altartavle og prædikestol fra 1857, font fra 1895 og stolestader fra 1901. Enkelte genstande bærer tidligere kirkeejeres navne eller våbener: Klokken støbt 1698 samt oblatæske og sygesæt fra 1760-70'erne; selve alterkalken fra o. 1720 er anonym.

Alterbord. 1972, muret og hvidkalket, men dækket af et samtidigt, carryfarvet klæde af damask. Om de ældre *†alterklæder* vides kun, at der i perioden 1702-21²² intet fandtes. 1862 og i årene herefter var klædet af rødt silkefløj, 1874 med kors og guldtrusser.

†Sidealterborde, se ovenfor s. 2344.

*Altartavlen*³⁶ (fig. 19), fra 1857,²⁶ består af en nygotisk portalaramme omkring oliemalerier af Iver Frederik Dresler (1820-83),³⁷ der antagelig har leveret altermalerier med ganske samme motiv til Søften (s. 1698) og Kolt (s. 2184). I

storfeltet (114x91 cm) den Korsfæstede, lys mod den mørke landskabs- og skybaggrund. I det spidsbuede felt ovenover ses et englehoved i blå skyer. Rammen, der oprindeligt har været kronet af et stort, forgyldt kors,¹⁵ er udført af snedker P. Benzen.²⁶ Nystaffet 1972: rødbrun med gyldne og mørkebrune kanter samt gyldne, påsatte stjerner. I postamentfeltet en genopmalet, gylden indskrift med fraktur: »Hengiven for vore Overtrædelser ... Rom 4,25«.

Den tidligere *†altartavle* er i inventariet 1702²² beskrevet som »et gammeldags, stafferet alter«. 1780 lod den foretagsomme kirkeejers og sognepræst Christen Begtrup indrette et *prædikestolsalter*³⁸ i koret, idet prædikestolen blev flyttet hen over alterbordet. Da menigheden imidlertid klagede over intet at kunne høre af præstens ord, når den sad længst nede i kirken, blev prædikestolen fjernet 1857 og et nyt alterparti udført.¹⁵

Altersølv. *Alterkalk* og *disk*, omtalt i inventariet 1721²² som nye,³⁹ er udført af Horsensmesteren Mogens Thommesen Løwenhertz. *Kalken* (fig. 21), 21 cm høj, er over en 16-tunget fodplade drevet op med et tilsvarende antal fodtunger, der forneden støder til den afrundede rands 16 halvcirkulære skiver; i sviklerne ruder på prikket bund. Indknebnede skaftled på hver side af den ret flade knop, der har rude-mønster og seks fremspringende rudebosses med krydsskraverede forplader. Stort, glat bæger. På en af fodtungerne er graveret et latinsk kors med stråler og skriftbånd, hvorpå »INRI« med store skønskriftsbogstaver. På fodpladetungen herunder mesterstempelt (Bøje II, 1982, nr. 6126). Bly er i nyere tid indstøbt i bunden. Den tilhørende *disk*, 13,7 cm i tv.m., er glat og flad, med et graveret og forgyldt Georgskors på randen, hvor der yderst ses rester af mesterstempelt. Nu ude af brug, i stedet anvendes en *disk* fra 1972, stemplet »A. F. Rasmussen«.

Oblatæske (fig. 22), skænket 1766, udført af Knud Rasmussen Brandt, Horsens, der har leveret en næsten tilsvarende æske til Odder kirke. Cylinderformet, 9,5 cm i tv.m. og 4,5 cm høj, med bølget fodplade og kant på låget, der

Fig. 20. Indre, set mod øst. NE fot. 1980. - Interior, looking east.

har en karakteristisk udsmykning med drevne, radiære riller med småringe. På den flade overside er graveret giverens navn, med kursiv: »Øllegaard Rodsteen Sehestedt« og året »1766« omkring hendes hjelmede våben, Sehested, et rokokoskjold flankeret af rocailler. Under bunden guldsmedens stempel KB (Bøje II, 1982, nr. 6145).

Sygesæt, udført mellem 1767 og 1778⁴⁰ af samme guldsmed som oblatæsken. *Kalken* (fig. 23), 13,7 cm høj, har sekstunget fod og fodplade, cylinderformede skaftled og fladtrykt, midtdelt knop. Bægeret, med profileret mundingsrand, er smykket med et graveret, kronet alliancevåben for ægteparret Ditlev Pentz og Øllegaard Rodsteen Sehested. På en af fottungerne er graveret et latinsk kors svarende til alterkalkens.⁴¹ Bunden er tilloddet med en glat plade, hvorpå samme mestermærke som

på oblatæsken samt en vægtangivelse, indprikket med skriveskrift: »Kalk og Desk Vej: 19 11/16 lod«. *Dysken*, med samme stempel under bunden, er flad og glat, 8,5 cm i tv.m.; på randen er graveret et cirkelkors med stråler fra korsmidten.

Vinskummeske 1903.

†*Vinkande* og †*oblatæske* af porcelæn er nævnt i inventariet 1862.¹⁵

Alterstager. 1) Nyere, af messing, 37,5 cm høje; sekskantet fod og konisk skaft over lille profilled. 2) 1937,⁴² af messing, kopier af sengotisk form, 42,7 cm høje. På foden stemplet firmaets mærke: »Erstad Aarhus«. Syvarmet *lysestage*, såkaldt Titusstage, leveret 1933 af firmaet Erstad, Århus.⁴²

†*Messehagler*. 1702²² omtales en gammel hagel af »blommit trip«, dvs. et blomstret, fløjlsagtigt stof.⁴³ 1721²² lovede kirkens patron med

Fig. 21. Alterkalk o. 1720, udført af Mogens Thommesen Løwenhertz, Horsens (s. 2350). NE fot. 1981. - Chalice, made c. 1720 by Mogens Thommesen Løwenhertz, Horsens.

Fig. 22. Oblatæske 1766, udført af Knud Rasmussen Brandt, Horsens og skænket af kirkeejeren Øllegaard Rodsteen Sehested (s. 2350). NE fot. 1981. - Wafer box 1766, made by Knud Rasmussen Brandt, Horsens and donated by the patron of the church, Øllegaard Rodsteen Sehested.

det allerførste at forskaffe en ny. 1862 var haglen af rødt silkefløj med kors og galoner af guldbrokade.¹⁵

Alterskranke, 1898,²⁶ bestående af drejede balustersøjler og enkel, rødbruntmalet håndliste. 1972 blev skranken afkortet og opstillet i hesteskoform.

Døbefont (jfr. fig. 24), 1896 leveret af stenhugger Anton Hansen, Skovby.¹⁷ Den er af grå granit, i nyromansk stil, 85 cm høj, med en lille fordybning midt i, 24 cm i tv. 1896 flyttet hen midt for korbuen, nu i skibets nordøsthjørne.

Font af oliemalet træ, nævnt 1862¹⁵ og 1895 karakteriseret som en »almindelig servante af træ med en vaskefad af messing«.²⁶

Dåbsfad, 1896,¹⁷ af messing, 55 cm i tv., bestående af en fladt profileret rand om en messingskål, 26 cm i tv. Under randen graveret »Anno MDCCCLXXXVI«. Det tidligere *†*dåbsfad (jfr. ovenfor) var anskaffet 1860.¹⁵

Dåbskande, af tin, erhvervet 1862¹⁵ fra kandestøberen »L. Buntzen«,⁴⁴ hvis mærke ses under bunden. Den er 25 cm høj og svarer ganske til bl.a. Folbys (s. 1837); på korpus en senere frakturindskrift: »Astrup Kirke 1909«.

Prædikestol, 1857,²⁶ udført af snedker P. Benzen under vejledning af bygningsinspektør C. G. F. Thielemann.²⁶

Den enkle stol har seks fag, de fem med rundbuede fyldinger i glat, omløbende rammeværk, men med smalle profilstave som kapitælbånd på de stumpvinklede hjørner; det bredere vægfelt er glat. Kraftige, underskårne profillister danner overgang til den ottesidede, listede underbaldakin. Ottekantet bærestolpe, der forneden har hulled mellem rundstave. Langs triumfvæggen trappe fra 1972, da stolen nymalede med grå og rødbrune farver, blå og gyldne lister og med gylden versalindskrift i frisen, på blå bund: »Salige er de som hører Guds ord ... Luk. XI, XXVIII«. Oprindelig var stolen gråmalet med forgyldning, formodentlig den mæanderbort i frisen, der ses på et ældre fot. Ifølge synsprotokollen 1862 fandtes også en *†*lydhimmel, malet som prædikestolen.¹⁵ 1897 flyttedes prædikestolen fra »langkirken«

til den nuværende plads i skibets sydøstre hjørne.¹⁷

†*Prædikestol*, tidligst omtalt 1702, da den manglede staffering og lydhimmel.²² 1780 blev den af sognepræsten Christen Begtrup flyttet hen over alteret,¹⁵ hvorved der etableredes et såkaldt prædikestolsalter. Fjernet herfra 1857 (jfr. altertavlen).

Stolestader, 1901,¹⁷ svarende til bl.a. Kolts (s. 2190), glatte, rundbuede gavle med påsatte, drejede rosetter; nymalede som prædikestolen. Det forrige †*stoleværk* havde 1862 22 stole på den ene side, 21 på den anden, alle åbne, med ryglæn og fodskamler.¹⁵

En *armstol* til præsten, fra 1862, stod oprindeligt i sakristiet,¹⁵ nu under korbuen i nord.

En lukket †*degnestol*, der 1862 stod i koret, blev fjernet 1895.¹⁵

Pengeblok, antagelig den »tavleblok« der ønskedes anskaffet 1854.²⁶ Fuldkantet fyrretræsblok, 84 cm høj med rundstave på hjørnerne, foroven og -neden beslået med jernbånd samt jernlåg med bøjle over pengeslidse. På forsiden lille jernklap. Gråmalet. 1862 ved degnestolen i koret,¹⁵ nu ved syddøren.

Orgel, bygget 1975 af P. Bruhn & Søn, Årsløv, udvidet med én stemme 1981. 13 stemmer, to manualer og pedal: Hovedværk: Principal 8', Spidsfløjte 8', Oktav 4', Gemshorn 2' Mixtur III. Brystværk: Gedakt 8', Rørføjte 4', Oktav 2', Quint 1½', Vox humana 8', svelle. Pedal: Subbas 16', Gedakt 8', Fagot 16'. Tegnet af Poul-Gerhard Andersen. I tårnrummet. †*Orgel*, bygget 1907 af A. C. Zachariasen, Århus, formentlig opstillet 1908.⁴⁵ Et manual med fem stemmer: Bordone 16', Principale 8', Rørføjte 8', Salicionale 8', Octav 4'. Pneumatisk aktion, keglevindlade. I tårnrummet.

Salmenummertavler, 1973, til ophængningstal. På loftet ligger en af de tre (†)tavler, der anskaffedes 1886.²⁶ Den er indrammet af snosøjler og beregnet til indskudsbrikker med hvidmalede tal. 1862¹⁵ havde kirken fire tavler.

Præsterækketavle, 1973, i nordsidens dørniche.

Lysekroner, nyere, af messing, barokkopier svarende til Tulstrups (s. 2376). En ophængt i koret, tre i skibet.

Fig. 23. Sygekalk o. 1775, udført af Knud Rasmussen Brandt, Horsens, antagelig skænket af kirkeejerne Ditlev Pentz og Øllegaard Rodsteen Sehested (s. 2351). - *Chalice for the sick c. 1775, made by Knud Rasmussen Brandt, Horsens, and very likely donated by the patrons of the church Ditlev Pentz and Øllegaard Rodsteen Sehested.*

Klokke (fig. 25), 1698, støbt af Peter Christoffer Geiger, rådsstøber i Lübeck.⁴⁶ 65 cm i tvm. Om halsen afgrænser akantusbladborter en toliniet indskrift med reliefversaler: »Ianus Roedsteen. D(omi)nus de Roedsteens: eget. Regis. Daniæ et Norvegiæ Admiralius / Huius Ædis patronus me ex ære fundi curavit. Lübecæ MDCXCVIII«. (Jens Roedsteen, herre til Roedstenseget, kongen af Danmarks og Norges admiral, denne bygnings patron (ejer), lod mig støbe af bronze i Lübeck 1698). Over slagringen 2x3 profillister samt et skriftbånd med reliefversaler: »Peter Christoffer Geiger me fecit« (P. C. G. gjorde mig). 1976 forsynet med ny knebel og ophængt i ny klokkeboom;

Fig. 24. Indre, set mod vest. NE fot. 1980. - *Interior, looking west.*

den ældre, lige klokkebom, af eg, ophængt i tårnets mellemstokværk.

†*Klokke.* I forbindelse med klokkeskatten 1528 afleverede kirken en klokke, der vejede 1½ skippund og 2½ lispund.⁴⁷

Klokestol, af eg, antagelig fra 1780, med genanvendelse af ældre materiale.

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. Herskendsgave godsarkiv: Udgiftsjournal for Astrup, Vedslet og Vitved kirker 1879-1904 (G338.33). *Bygningsinspektoretet Århus:* Forskellige kirker 1850-1905. Erklæring fra V. Th. Walther 12. maj 1886 (B 239.120). - *Ved embedet:* Synsprotokol 1862ff. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalierne vedr. kirkerne i Århus amt i almindelighed s. 37-39 samt forkortelser s. 42-44 og 1650-51.

NM2. afd.: Håndskrift: F.Uldall: Om de danske Landsbykirker V, 1889, s. 125-29. - Indberetninger

ved Eigil Rothe 1901 (kalkmalerier), Harald Borre 1953 og 1972 (kalkmalerier), Erik Skov 1971 (kalkmalerier), Vibeke Michelsen 1980 og 1981 (kalkmalerier, inventar og gravsten). - Udskifter af de gennemgåede arkivalier findes i NM 2. afd. - Bygningsbeskrivelse ved Kjeld de Fine Licht, glasmaleri ved Birgit Als Hansen, kalkmalerier, inventar og gravsten ved Vibeke Michelsen, orgel ved Ole Olesen. Redaktionen afsluttet 1984.

Notebøger. NM 2. afd.: Søren Abildgaard V, 1770, s. 173 (kalkmalede våbener og indskrift). - C.G.Schultz LXXXV, 1943, s. 3-5 (bygning og kalkmaleri).

Tegninger og opmålinger. NM 2. afd.: Plan, snit og opstalter af kirken med restaureringsforslag ved H. P. Holm Nielsen 1968. - Plan og snit af kirken ved Jens Hougaard og Jørgen Viemose 1971.

Litteratur: Christian Kampmann: Astrup Præstegaard. Architekten XXVI, 1924, s. 83-89; Johannes Tholle: Omkring Astrup Præstegaard. ÅrbÅrhSt. XVIII, 1925, s. 87-102; H. Birch Andersen: Astrup Præstegaard og Præstegaardshave samt lidt om Kir-

ken og Præsterne. ØJyHj. XI, 1946, s. 9-30; Projektgruppen for lokalarkitektur og landskab: Astrup kirke. Århus stift og Århus kommune 1983; MeddÅSt. 1965, s. 35; 1967, s. 86; 1972, s. 39-40; 1974, s. 50; 1975, s. 54; 1981, s. 116.

¹ Århus Domkapitels Jordebøger I, 109. Vedr. de biskoppelige afgifter, kirkehavre og -lam, se under Viby, s. 2130.

² LA Vib. Århus bispearkiv (C 3.1090).

³ Kronens Skøder II, 577.

⁴ LA Vib. Århus bispearkiv. Adkomster på jura patronatus 1615-1712 (C3.1152).

⁵ Adelsårbogen 1911, s. 395f. og 1946, s. 12, samt note 6.

⁶ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1706-11, fol. 246 (B 24.670).

⁷ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1720-24, fol. 192 (B 24.676).

⁸ LA Vib. Hads-Ning herreders auktionsprot. 1726-67, fol. 12 (B 58B.183).

⁹ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1737-45, fol. 349 (B 24.684).

¹⁰ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1768-72, fol. 139 (B24.701).

¹¹ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1776-79, fol. 393 (B 24.706).

¹² LA Vib. Hads-Ning herreders skøde- og panteprot. 1801-11, fol. 552 (B 58B.SP4).

¹³ LA Vib. Registre til Hads-Ning herreders skøde- og panteprot. 1809-19, fol. 16v og 1820-28, fol. 22v (B58B.SP 26-27).

¹⁴ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1793-99, fol. 583 (B 24.713).

¹⁵ Synsprot. 1862ff.

¹⁶ Note 15 og LA Vib. Hads-Ning herreders provsti. Synsprot. 1842ff. (C31.41ff.); Herschendsgave godsarkiv. Udgiftsjournal 1879-1904 (G338.33).

¹⁷ LA Vib. Herschendsgave godsarkiv. Udgiftsjournal 1879-1904 (G338.33).

¹⁸ LA Vib. Bygn.insp. Århus. Forskellige kirker 1850-1905 (B239.120).

¹⁹ Til de eksempler, der løbende anføres i kirkebeskrivelserne (jfr. s. 1359, fig. G), kan føjes en profileret *granitblok, der fungerer som trinsten på Moesgård ved hovedbygningens nordre sideindgang (fig. 26). Stenen er 27,5 cm høj, op til 69 cm bred og måler 116 cm i længde. Den er på de tre sideflader, hvoraf den ene er brudt delvis af, dekoreret i relief med buefrise. Undtagen på den ene kortside er der over hvert buemellemrum ristet en rhombe. Blokken er bemærkelsesværdig ved sin størrelse og har formentlig været *kragsten* i en korbue.

²⁰ Også tympanets østre del synes ikke færdiggjort.

²¹ Mackeprang: Granitportaler, s. 184, 222f., 243 f.

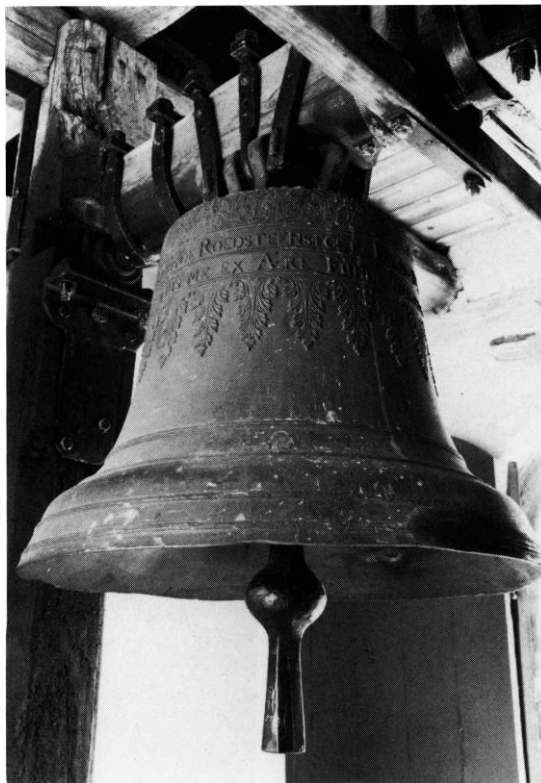

Fig. 25. Klokke, støbt 1698 af Peter Christoffer Geiger, Lübeck (s. 2353). - *Bell, cast 1698 by Peter Christoffer Geiger, Lübeck.*

²² LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700ff. (C 3.1166 ff.).

²³ KancBrevb. 31. december 1579 og 8. december 1582.

²⁴ Noterne 15 (1862) og 22 (1787).

²⁵ Noterne 15 og 17.

²⁶ LA Vib. Hads-Ning herreders provsti. Synsforretn. 1842-1908 (C31.1-4).

²⁷ DaAtl. IV, 112.

²⁸ Eigil Rothes tidstypiske kommentar hertil var: »den ringe Kunstværdi af denne Figur bevirkede, at de øvrige Kapper i Korets Hvælving ikke afdækkedes«.

²⁹ Jfr. fot. af E.R. 1901 i NM2.

³⁰ Ingen forkortelsesstreg for det manglende n i »ano« er iagttaget. To prikker er opmalet på r'ets plads i »astrop«.

³¹ Jfr. Sixten Ringbom: Bild och avlat. I. Veronica-bilden, i ICO 1983:3.

³² Sml. biskop Eiler Madsen Bølles våben i domkirken, s. 454 og Niels Clausens i Sødring, Randers amt.

³³ Jfr. Kulturhistorisk Leksikon X, 565 samt kirkerne i bl.a. Skivholme (s. 1956), Sødring og Udby-

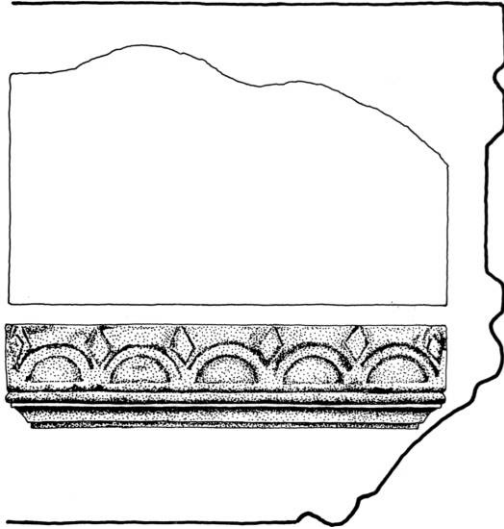

Fig. 26. Moesgård, Ning herred. *Kragbåndskvader lagt som trinsten ved indgangen til hovedbygningens nordre sidefløj (s. 2355). Tegning 1:20 og 1:4 og fot. KdeFL 1984. - *Cornice (presumably from chancel arch) used as door-step at the manor house Moesgaard.*

neder (Randers amt), hvor biskoppens våben ses i relation til Mariamotiver og -symboler, og Hvilsted (Hads hrd.) der har en Maria-inskrift over døren.

³⁴ Kan det være sognepræsten, som i omtalte indskrift nævnes to gange, der har ladet arbejdet gøre?

³⁵ Død før 1806, da Begtrup ægtede sin anden hustru.

³⁶ Kirkeejeren overdrog bygningsinspektør Thielemann at anskaffe alter og prædikestol (note 26).

³⁷ Jfr. Bjørn Ochsner: *Fotografer i og fra Danmark* indtil år 1900. I, 1969, s. 106.

³⁸ I København forekommer et prædikestolsalter tidligst i Frederiksberg kirke 1733 (DK. Kbh. By, s. 440f.), i Jylland i Augustenborg slotskirke i 1770'erne (DK. Sjy. XXIII, 2731).

³⁹ Måske anskaffet af Palle Lyngby? (jfr. historik).

⁴⁰ Våbenskoldets ejere indgik ægteskab 1767, guldsmedens dødsår er 1778.

⁴¹ Korset udført af en anden hånd end alterkalkens.

⁴² Venligst oplyst af gørtlermester fru Margot Erstad, gørtlerfirmaet Erstad-Pedersen, Århus.

⁴³ Stoffet har kæde afhør (hamp) og fløjsagtig overflade af fin uld.

⁴⁴ Jfr. Poul Halkjær Kristensen: *Danske tinmærker*, ved Holger Rasmussen, 1983, s. 55.

⁴⁵ Zachariasen: *Orgelfortegn.*; jfr. note 26.

⁴⁶ Th. Hach: *Lübecker Glockenkunde*, Lübeck 1913, s. 243.

⁴⁷ RA. Rgsk. indtil 1559. Reg. 108 A. Liste over indkrævede klokker 1528-29.

SUMMARY

The original parts of Astrup church, the chancel and nave, probably date back to the 12th century. The facades were constructed of granite ashlar, while field stones were used for the inner sides of the walls. The windows were of a shape and number prevalent at the time, while the south portal is significant by a form more elaborate than usual and by lions carved in relief both on the tympanum and on the casings. The portal belongs to a group which is often found in the Århus diocese. During the decades around the year 1500 vaulting was constructed in the church and a tower was added at the west end of the nave. It was probably during the same period that the porch was constructed in front of the south door.

About 1780 the incumbent, who was also the patron, undertook a fairly extensive rebuilding programme and added a sacristy at the gable

end of the chancel. He had the porch repaired and erected the existing tower, which seems to have been the prototype for similar towers in some neighbouring churches.

In all the vaulting of the church there are simple fresco decorations, dated 1511 by an inscription in Danish. The armorial bearings of the then bishop of Århus, Niels Clausen, are painted in no less than three places in the vaulting.

The modest furniture is mainly of more recent date: the altarpiece and pulpit from 1857, the font from 1895 and the pews from 1901. Various objects bear the names and arms of patrons: the bell was cast 1698 by Peter Christoffer Geiger, founder to the Lübeck council, and the waferbox and Communion set for the sick from c. 1770 which like the chalice from c. 1720 were made by a Horsens goldsmith.

Fig. 27. Astrup 1:10000. Opmålt 1786 af E. Wesenberg, forandring medtaget til 1859. - *Map of the village, 1786.*

